

GREGORIU G. TOCILESCU.

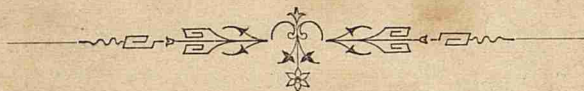

NICOLAE BALCESCU

TIMPUL ȘI OPERILE SALE

(1819—1852)

BUCUREȘCI

NOUA TYPOGRAPHIE A LABORATORILOR ROMANI

19, STRADA ACADEMIEI, 19.

1876.

I

Din ori-ce punct de privire s'ar lua societățile, în toate locurile și 'n toți timpii se recunoște în ele o mișcare năuntrică spontană, care le împinge dela o stare inferioară la alta superioară. Acastă mișcare spontană a umanității întâmpină în mersul său progresiv agenți de două nature : uni favorabili evoluțiunii, alții contrari progresului omenirii.

Indivizii în corpul social au și ei o parte favorabilă sau contrară a acestei mișcări, și necesitatea d'a studia personalitatea lor reiese din multiple cause.

Pe lângă învățămintele prețioase ce un spirit atentiv poate culege din biografia unui bărbat superior, pe lângă interesul viu ce'l purtăm pentru o asemenea individualitate, mai ales dacă ea s'a jertfit binelui și fericirii națiunii în care s'a născut sau

umanității în genere, nu trebuie a uita încă că acest studiu este absolut necesar pentru înțelegerea pre-sintelui, căci omul în lanțul ființelor organizate este un inel care lăgă trecutul de viitor, individul actual este produsul necesar al indiviđilor ce l'aũ preces în trecut, și numai prin aprofundarea acestora putem să'l explicăm îndestul; o stare anume socială nu este decât consecința unor cauze cari aũ preces'o și cari, la rândul lor, sint urmări ale altor cauze antecedente, așa că lumea întrégă forméză un lanț, în care totul se lăgă verigă de verigă, o succesiune continuă de cauze și efecte.

De aci urméză, că este nefundată opiniunea generală că despre epocile recente nu trebuie a se vorbi saũ a se scrie, pentru ca să nu se lovescă cei din viața saũ să nu se falsifice adevărul din cauza pasiunilor politice.

Din contra, noi credem că nimic mai folositor și instructiv pentru o generațiune decât cunoșcința profundă a generațiunii ce a preces'o, pentru că ast-fel numai își póte da sémă de întregul organism social cu cauzele sale. Răul, ca și binele, își aũ natura lor de a fi, și acéstă natură trebuie căutată în linia cauzelor din trecut; o generațiune moștenesce pe altă generațiune, și acéstă moștenire trebuie bine studiată în tóte elementele sale.

Cât pentru pasiunile politice, ele pot orbi spiritul istoricului nu numai în cestiuni de actualitate, dar și în cestiuni din trecut, aflându-se nu odată scriitorii cari, pentru interese de facțiuni momentane, au falsificat simțul evenimentelor, vedând în ele cea-ce au voit pasiunile lor, iar nu adevărul, și perpetuând ast-fel printre secolii minciuna timpilor de discordiă și de partide.

Un bărbat din generațiunea cărunțită astă-dzi— generațiune roditore în fapte pentru propășirea politică, socială și literară a țerei—care rădicându-se pe d'asupra nivelului ordinar, a ajutat foarte mult elementul progresiv în Societatea Română, este Nicolae Bălcescu.

Să nu credă cine-va că nu am măsurat, cât de uriașă este sarcina luată asupra-mi de a presinta fidel o fisionomie atât de interesantă. A studia viața unui om, este a pătrunde cu un ochi firm și drept acel chaos moral care o acoperă de toate părțile, a înțelege secretul destinatei sale pe lume, a expune nu numai acțiunile sale, dară și mobilele, pasiunile ce le-au determinat; a urmări adevărul prin atâtea opinii diverse și contrare, tot-d'a-una desbătute cu căldură, și prin atâtea patimi ce sînt încă ne-stinse; și la capul lucrului a judeca, a da sentință

dréptă, fără a învinovăți pe cine pôte am fi datorî a bine-cuvînta, luând de isvor al unor fapte o idee greșită, o nălucire. Istoria n'ar avé nici o valóre rațională, nici o demnitate morală, nici o importanță practică, ea nu ar mai fi acea trîmbiță a experienței, faclă a trecutului luminând pașii noștri cătră viitor, dacă s'ar mărgini a trece sub ochi spectacolul activității omenesci fără a ne revela simțul și efectul ei, fără a ne spune dacă este bine sau rău, just sau injust, înțelepciune sau nebuniă în acele fapte. De aceea incumbă asupra istoricului datoria d'a asculta tot, d'a ține sémă de imperiul situațiunilor și pasiunilor, de diversitatea legitimă a intereselor, de mobilitatea combinațiunilor politice, de acel curs al lucrurilor care conduce pe ómenî și cîntăresce atît de mult în destinata lor, și după acest examen apoi, ca un judecător luminat și equitabil, să conchiidă și să se pronunțe.

Dară cu cât greutatea sarcinei este mai mare, cu atît mai multă este și rîvna de a'mî împlini o datoriă scumpă inimei pentru memoria unui bărbat care și-a închinat tótă viața sa binelui țerei, pe care a iubit-o cum puținî alții și căreia îi creă în visăriile lui, chiar pe pragul morții, cele mai drăgălașe și daurite perspective. Pentru generațiunea de astă-đi mai cu sémă, când indiferența a luat loc nobilelor

simțiminte și activității literare sau politice de altă dată, nu pote fi nimic mai folositor și mai plin de învățăminte decât viața și operele lui Nicolae Bălcescu, isvor rēcoritor pentru sufletul insetat după amorul patriei, crater d'entusiasmu pentru inima amortită.

De aceia noi am studiat cu drag această personalitate; am rescolit bibliotece, am cercetat pe rudele și contimporanii săi, avēnd credința că cel puțin modesta noastră lucrare va îndemna pe cei mai compeți a o completa.

Acțiunile umane depindēnd mai mult de condițiunea generală a societății decât de singularitățile fie-cărui individ, urmēză că pentru a judeca pe dreptate un om, a'î înțelege mărimea, a'î cântări puterile, nu trebuie să 'l scótem din cercul în care s'a desvoltat. De aci necesitatea de a înfățișa mai 'nainte tabloul politic, social, intelectual al timpului, în care Bălcescu a viețuit, a luptat și a scris.

În sciința sociologică se numesce stare *dinamică* acea mișcare interióră de desvoltare, care duce societatea gradat cătră civilisațiune. Starea dinamică presupune, are de raport, se razămă pe starea *statică*, adică pe complexul condițiunilor de subsistență al unei societăți. Când această stare statică este ne'ncetat turburată și resturnată, progresul, starea

dinamică este imposibilă, pentru că-i lipsesce ordinea, fără care nu poate fi propășire.

România având nefericirea d'a fi continuu teatrul războielor, turburărilor, îngenuchiată și ciopătită de popore barbare, după ce însăși ea se sdruncinase în lupte sterpe și fără nici un țel, rămase staționară sub raportul civilizațiunii, elementul progresiv fiind suprimat, așa că la începutul acestui secol ea încă dormita în noaptea neagră a ignoranței, a despotismului și a căderii morale din Orient.

Ca ori-ce țară mică, pusă între trei împărăție, cu tendință fie-care d'a o cuceri, ea trebuia să sufere influența când a uneia când a alteia, servind de teatru războielor unor armate streine, după ce un secol și mai bine fusese grănarul Stambulului și batjocura arendașilor din Fanar.

Torturată ca nici un popor pe lume, ea perduse cunoștința de sine, simțul demnității, și năucită apleca grumazul celui d'ânteiu călău, așteptându-și lovitura de grație.

O împărăție însă pravoslavnică se constitui în protectore a nămolului român, după ce puțin mai înainte smulsese o bună parte din corpul Moldovei. Ea începu a dicta legi, a crea instituțiuni, a introduce ore-care ordine și îmbunătățire în țară, stăvilind barbaria turcăscă, dar în același timp așternându-și calea pentru o dominațiune completă.

Pe tron era în adevăr Domn român, vrem a dice un gospodar a-tot-puternic, concentrând în sine toate puterile Statului, dispunând ca un pașă de supușii săi, ca legiutor suprem, judecător suprem, pontifice suprem, dar tot-o-dată pitulându-se în mantiă la un firman turcesc, tremurând înaintea aceluia care priveghia aplicarea Regulamentului și ținea firul sôrtei Domnului. Ast-fel țera era a lui Vodă, și Vodă era al streinului!

Maî era întocmită în adevăr o Obștăscă Adunare, de 41 membri aleși sau maî bine numiți de cătră Domn dintr'o castă creată numai de dînsul, cari se guduraū ca nisce căței în giurul tronului, așteptând mila Măriei Sale.

Acéstă Cameră se disolva prin firmane, după placul consulului rusesc.

Societatea era divisată în bresle, breslele în clase, clasele în ranguri, fie-care cu căderile și precăderile lor.

Cinci bresle se deosebău :

Brésla călugărescă și preoțescă, brésla boerăscă, brésla negustorăscă și a meseriașilor în corporațiuni, brésla plugarilor și brésla țiganilor!

Clasele erau în număr de 17 :

1. Înălțimile lor Domni și luminățiile lor Beizadelele.

2. Ântéia clasă de boeri de ântéiul rang, compusă de baș-boeri, de marii banî, de marii logofeți ai dreptății, marii spătarî și marii logofeți ai credinței. Din ea se alegeau Domniî, miniștrii și divanul înalt, fără să li se cêră altă capacitate decât *barba* și altă cinste decât *caftanul*.

3. A doua clasă de boeri de ântéiul rang : dumnélor marii vistierî, marii postelnici, vornici de politiă.

4. Ântéia clasă din a doua clasă de boeri : dumnélor marii clucerî și marii paharnici.

5. A doua clasă din a doua clasă de boeri : dumnélor serdariî, pitariî și conțipiștii ;

6. Ântéia clasă de boerinași : boeri de ném, scutiți de bir și de bătae, și cu boeria ereditară.

7. A doua clasă de boerinași : postelniceii cu drepturi ca boeri de ném, dar cu boeria ereditară până la fiî.

8. A treia clasă de boerinași : mazălii, scutiți de bir.

9. Ceî ce exercitaî profesiuni libere, saî *ómeni cu deosebit caracter*, scutiți de bir, dar nu și de bătae în vre-o împrejurare.

Tóte aceste clase de boeri erau slugî credincióse ale Măriei Sale, și pe unele le bătea Vodă cu topuzul, pe altele zapciiî cu pilul îmbrăcat în catifea saî cîhodariî cu falanga îmbrăcată în roșu.

Brésla neguțătoréscă era divisată în 4 clase, în cari intrau și cele două obști de Israeliti.

Clasa birnicilor, care purta greutatele Statului regulate și neregulate, se bucura de un singur privilegiu numai : să nu pótă fi bătuti de către cărmuitor în pricină mică corecționale decât până la 26 nuiele de o-dată pe pele gólă, și acele nuiele să nu fie mai gróse de un deget.

Peste acéstă clasă erau depliní stăpănitóri toți dela Vodă până la epistații de pe moșiele boierilor, cari aveau la dispozițiunea lor pe dorobanți și și *regularisia* interesele lor și ale proprietarilor.

Apoi :

Clasa țiganilor de vatră, al căror suflet se prețuia după meșteșugul individului;

Clasa țiganilor de lae, prețuiti de Regulament în genere doi-spre-dece galbeni sufletul;

Clasa netoților, robiți mai în urmă, cari se vindură visteriei cu prăsila lor în 15 ani câte 10 galbeni sufletul.

Mai veniau apoi bráslaşii, ruptășii, companiștii, scutelnicii, poslujnicii etc. ¹

Boeriile se dau cu totă pompa : te îmbrăca cu caftanul la Curte, în Divan; îți trăgea cal domnesc la scară și te da prin târg căftănit, cu alaiu, cu

(¹) *Cesar Boliac, Colectiunea de articoli.*

meterhanea, cu suitariul înainte și cu cîohodari împrejur.

Iscălitura unui clucer de ariă până la serdar avea greutate cât 6 iscălituri ordinare; a unui boer de divan, cât 24; a unui *halea* din protipendada, cât 40.

Puterea judiciară era cu totul desorganizată; nici o judecătoria nu cunoscea numărul proceselor, nici vechimea lor, rămânând la caprițiul Preșidenților de a înfățișa o pricină intrată de puține zile numai, când altele străgăniindu-se de ani mulți nu-și puteau găsi rîndul, încât înfățișarea unui proces se socotea ca o favoare deosebită, anevoe de dobândit. Procedura nu era uniformă la toate judecătoriele. Cărțile de judecată se alcătuiau 4 lune după darea hotărîrii, cu răsături, dregeri, iscălite une-orî numai de un judecător, iar copiile după aste cărți se da în primirea prigonitorilor câte 2 ani după hotărîre, și încă cu schimbări de termen! Se întimpla adesea că, deși câștiga procesul la înfățișare, dar sentința se alcătuia în favorul părții ce a perdut, mita sa și influența personală ținînd loc dreptății.

Patru mii procese de delimitare, alte patru mii civile, oferiau cîmpul vexațiunilor. Tote acestea sînt raportate de însuși logofătul dreptății Barbu Știrbei în Obșteștea Adunări din 1840, așa că trebuie a li se da tot creșmintul.

Instrucțiunea publică, osia naționalității, era nesocotită; la o mie de Români abia se găsea unul care să cunoască literele. În 1834, în totă țera se aflau abia 2000 scolarî. Clasele superioare mai nimic nu sciau în fapt de știință sa și de literatură; obscurantism general; cărțile bisericești — étă hrana spiritelor pe atunci.

Clerul, «lumina ómenilor și sarea pământului», era cădută cum nu se pôte mai jos. Ignorant, superstițios, fără nici o cunoștință, cei mai mulți din preoți chirotonisiți neputând chiar citi evangeliul.

Cinul călugăresc, cumpus mai tot din Greci, ipocrit, speculator cu cele sfinte, mincinos celui avut, amăgitor văduvei, închinător vițelului de aur, ducea o viață în trândăvia și desfrâu, viață de satrapă pe spinarea bietului popor, storcând milioane și trimițându-le în vizuinele muntelui Atos.

Penitenciarele—lucru de gróză! Grosul spătăriei înfățișa tabloul incusitorial. Armășeii erau calăi. Osândiții nu aveau *tainuri* pentru mâncare; ei cerșiau cu vocile lor cele lugubre de pe la trecători cu mânele scóse pe ferestrele pușcăriilor. Simplii preveniți stau tot la un loc cu condamnații la pedepse infamante.

În piață, în alte locuri publice, pe strade, vinovatul, buhav de umeđială, cu haîne sdrențuite,

gol până la șale, legat cu frânghiї, se ducea minat de biciul dorobanțului, și la fie-care lovitură nenorocitul trebuia să dică : *cine-o face ca mine, ca mine să pată!* Așa se moralisa pe atunci societatea. Acésta era dreptatea domnescă!

Écă ce scria la 1826 patriotul boer Constantin Golescu, tatăl Golescilor de astă-dă, despre suferințele țeranilor și corupțiunea ómenilor *Stăpînirii* :

«Care sînt virtúțile vóstre și slujbele către patriă,
 «pentru care tot omul din norod, de cum se naște
 «și până móre, necontentit dá banı, fără de a ști cui
 «trebuie să dea, cât și pentru ce? ci atát numai véd
 «că când scapă din mîna zapciului pentru baniı bi-
 «rului, il astéptă și il coprinde pocovnicul pentru
 «glóbă cu vre-o pricină prefăcută, și când socotește
 «că va fi scăpat de acesta, il așteptă căpitanul pentru
 «asemenea trebuințe și cu asemenea mijlóce, și când
 «încă nu s'a desmețit de aceste turburări, il poftesce
 «iar zapciul, pentru óreși-ce folos și al lui, tot cu
 «pricinı meșteșugite, apoi după aceștia iată și bum-
 «bașirii pentru rămășițuri, ale căroră urmări și
 «socotelı numai Dumneđeü póte le ști, apoi când
 «calcă focul cel mai mare, este când vin pocovnicı
 «ceı mari, care sînt peste tóte județele, și când
 «întră în sat, este foc și pırjol, căci cercetéză pricinı
 «de anı cincı, dece și două-deci, pentru care de

« multe ori s'aũ cercetat, s'aũ judecat și s'aũ globit
 « ómenii; acestora de le va vorbi cine-va cu rãu
 « despre aceste nelegiuite urmãri, numai decãt te
 « infricóșezã cu numele spãtarului, vistierului, iar de
 « le vor vorbi cu mijloc, în cãt sã cunóscã cã aceste
 « urmãri nu sînt omenesci, atunci îți rãspund într'alt
 « chip, dicẽnd cã : ce o sã facã? bani care i-aũ dat,
 « cumpãrãnd acẽstã slujbã, sã'ı piãrdã? Și unde sã
 « înșir tóte cele nepomenite, care vin pe capul acestuĩ
 « norod! Nu cum-va condicãrul nu cumparã și urmẽzã
 « asemenea? sau vameșul ce dã îndecit decãtũ con-
 « dicãrul? și asemenea vãtaful de plaiũ, și chĩar
 « ispravnicul care se face prin bani?»¹

Eĩ bine, acest tabloũ este din punct în punct a-
 același cu cel descris sînt acum miĩ de anĩ într'un
papyrus din Museul Britanic de cãtrã Ameneman,
 capul bibliotecarilor luĩ Ramses, despre starea țe-
 ranilor din Egipt. El scrie elevuluĩ și amicuĩ seũ
 Pentaur urmãtórele :

« Nu țĩ-ãĩ inchipuit nici-odatã, ce este traũl țe-
 « ranuluĩ care cultivã pãmẽntul? Inainte chĩar de
 « seceriș, insectele stricã o parte din recolta sea...

(¹) *Adunare de pilde bisericesci și filosofesci, tãlmãcit de
 pre limba grecẽscã în cea romãnescã de Constantin din Go-
 lești, la Buda, 1826, pag. 347, notã. — Despre acest patriot
 boer vom vorbi în curẽnd într'un articol deosebit.*

«mulțime de șoreci sînt în câmpuri, apoi vin inva-
 «siunile lăcustelor, dobitocele cari îi devastază re-
 «colta, vrăbiile cari se grămădesc în stoluri asupra
 «snopilor. Dacă neglige să stringă iute ce a secerat,
 «hoții vin și'i fură tot... Calul său mîre de ostenelă
 «trăgînd la car. Colectorul de impositate sosese la
 «debarcadera districtului; are cu sine slujbași ar-
 «mați cu ciomege, negri armați cu bețe de palmier;
 «toți îi strigă : «Dă-ne nouă din grîul tîu!» și n'are
 «mijlocul d'a respinge stîrceșurile lor. Apoi nefericitul
 «este prins, legat cot la cot și trimis a munci cu sila
 «la clăcile pentru canale; femeia sa e legată, copiii
 «sîi sînt despuțați, și în acest timp vecinii sîi sînt
 «fie-care la lucrul seî...» ¹

Pedepsele nu se dau după gradul culpabilității, ci după nascere, rang, pozițiune și «deosebit caracter». Aceiași crimă comisă de un țeran se pedepsia cu fundul ocnei pe viață la munca silnică, pe cînd nefericitul boer se trimitea la mănăstire cu grădini și petreceri.

În materiă de religiune, o credulitate primitivă. Fiind o națiune mai mult agricolă, superstițiunea se nțelege de sine : credințe deșarte că ploile sînt rezultatul unei acțiuni supranaturale, că rugăciunile

(¹) Fr. Lenormand, *Les premières civilisations*, Paris, 1874, t. I, pag. 219.

în bisericii aŭ putere a condensa norii și a răcori pământul, că accidentele climatice, grindina și aparițiunile celeste, ca cometele, ca eclipsele, sint semne de mâniă a divinității, deși știința prevede acestea din urmă cu sute de ani.

Religiune monastică și ascetică, în loc de religiu-nea practică care constă în îndeplinirea datoriilor vieții; observațiuni rigurose ale tuturor posturilor de peste an; cruci și mătănii lungi pân' la pământ — deși în același timp suflete de ómenii, tot fii după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, îi ținea robi, vândându-i la obor ca pe vite; intrige, cabale, pismă, răutate, țineaŭ loc virtuților și moralei creștine.

Totul convergând către un centru comun, către Domn, care absorbia toate funcțiunile cetățenilor, totul era sub tutelă; guvernul se credea că vede, scie, pôte tot, și pentru acesta avea la dispozițiune mecanismul social trebuincios : o rețea vastă de funcționari, imagine fidelă a regimului feodal, care înse, din teritorial ce era, a devenit personal.

Aristocrația — decă merită acest nume — se împena în privilegie, desprețuind și storcând poporul.

Vanitatea ei mergea până a sacrifica totul pentru câte-va stelute dăruite din milostivirea Impărățiilor.

Poporul, obicnuit cu robia, nu mai simția greutatea lanțurilor; el se tîra în pulbere cu capul

apăsat de biruri și angarale, pe când stăpânii seî petreceau în lux. Sus splendore ! jos noroiu !

Funcțiunile Statului erau un *husmet*, o întreprindere comercială. Zapcirlicul se cumpăra cu 500 galb., dar într'un an numai acești bani se îndouău din spinarea țeranilor sau a proprietarilor. Printre Ispravnici erau uni, cari se micșorau până a primi chiar sfațul văduvei ca mituire. Spiritul de venalitate corumpea tot.

Armata era desorganisată ; oficerii rău tratați, întrebunțați a îngriji ca arendași de moșiele oficerilor superiori, așteptau lefurile câte 8 lune pentru a le primi, pe când casierii speculau banii. Se trafica asupra hranei, asupra equipării, asupra gradelor, asupra spitalelor.

Comerciul era pe mâna Grecilor, Ovreilor, Armenilor, și acésta provenia din organizațiunea societății : boerii fiind pré sus puși pentru a se ocupa de comerciu, țeranii aprópe robî, așa că străinilor numai remânea câmpul liber al clasei de mijloc pentru întreprinderi comerciale.

Căi de comunicațiune, mai de loc ! În orașe nu se pomenia strade așternute cu pétră. Capitala țerei avea câte-va ulițe podite, de unde și până astăzi pórtă numele de *poduri*. Iluminatul era mai rău mult decât cel de acum al Societății de Gaz. Tot

omul cinstit trebuia să aibă cu el felinar; alt-fel îl închidea ca pe făcător de rele. Capitala nu avea nici fântâne, nici piețe publice.

Lacuri și bălți întrețineau focare de miasme pestilentiale în mijlocul orașului.

În viața socială, legăturile casnice erau strinse, divorțurile rare. Armatele streine însă aduse multă corupțiune în țară, lux și mai mare.

În costume era un amestec al orientului cu occidentul.

Ici vedeași mintenele de cităria, șalvari de bogasiu, fermenene de postav, cu găitan, giubele, căciule casacliesci, işlice de postav verde în patru colțuri, cisme galbene, binise, cecșiri roșii, aneri lungi, malotele de mil sau cacun; mai colo vedeași un boer cu cecșiri de inghiurșal, aneri de buhug alb cu harguri de fir, încins cu un geag alb, cu un fes de ceftea caic, și în mână cu un ciubuc lung de antep sau de trandafir cu imaména de o palmă de chihli-bar, și cu mătăni.

Colo vedeași o coconiță cu roche de gros de Berlin ca gușa porumbului, strimță, fără crețuri, mânica cu câte trei rinduri de blonduri, cu pantofi verzi ascuțiți la vârf, și la cap cu un turban circasian de fludă din care flutura o pênă a raiului.

Dincoce vedeași însă costume europeenesci, sau

cum se dicea pe atunci *haïne nemțești*, și sexul frumos mai avut se îmbrăca după modă, întocmai ca în jurnalul franțuzesc. Valórea pămîntului fiind minimă și articolele de lux scumpe, de atunci a rămas vorba : «un cot de blondă, un stângen de moșiă.»

Patriotismul pentru mulți era ne'nțeleș ! Tot ce aveaū mai sfânt era Imperatul Muscălesc și cu Pravoslavnică Impărăția, pentru care rugaū pronia Cerului a se milostivi să mai vină în țeră armele rusești, că să verse banī ; și de acéstă simpatia Rusia trăgea profit în diplomația sa, așa că la 1841 *Desbats*, diarul oficial al guvernului frances, dicea : «De ce tinerii Români se plâng de indife-
«rența cabinetelor occidentale, când locuitorii Prin-
«cipatelor aū cea mai mare simpatia pentru Rusia ?
«De câte-orī vin armatele ei, sînt primite cu brațe
«deschise. La orī-ce pas se 'ndreptéză îndată la
«Rusia, și prin urmare Francia ar face o faptă
«arbitrară, când ar veni să deslipéscă pe Români
«cu sila de draga lor Rusiă.»

Unirea, Independența, Româanismul, erau vise de pe altă lume și în câte'va capete numaī.

Opiniunea publică nu exista; opozițiune contra Stăpânirii, nici pomenelă ; toți erau slugi plecate ale Măriei Sale. Țera era a lui Vodă, decī : cum o fi mila Măriei Sale.

Fie-care tânăr, cum eșia în lume, trebuia să fie omul cuiwa, să și'l aibă de protector, de *chivernisela*; întins eșafodagiū. De atunci a rămas în societatea noastră proverburī ca acestea : «Cată'ți Dumneđeū pe pămīnt, dacā veī să'l aibī și în cer.» — «Capul plecat nu se taiā» — «Să nu te ieai nicī-o datā rēū cu stāpānirea.» — «Linge māna pe care nu poți s'o musci.» — «Dă și scapā.» — «Rabdā cānd ești slab și frēcā cānd ești tare.» — «Dă-te dupā pēr, dacā nu vrei să te dōrā.» — «Nu se pōte bāga mānile în miere și a nu linge degetele.» — «Boerul e spre a stāpāni și mojiul spre a sluji»; etc.

Limba abia începea prin literaturā, grațīā unui geniū ca Eliad, să scape de *slobozenie*, *locmale*, *havaeturī*, *bumbașirlīcurī*, *surghiunlīcurī*, *suitarlīcurī*, *altāntoplīcurī*, *inglīndisele*, *sintrofī*, *plīroforū*, *aporū*, *heretismosurī*, *opise*, *otnāșeniū*, *podorojne*, *presustvie*, *oblāduire*, *milosārdie*, *libovale* etc., dar în locul lor se cocoțaū nepoftite : *amorarisitele*, *menajarisitele*, *amuzarisitele*, *apresiarisitele*, *anuiarisarisitele*; *pretendarisitele*, tōte macarōnele franceze și italiane. Acēstā galomaniā, rēposatul Faca o satirisēzā cu mult spirit în *Frantōzitele* sale :

«Ascultā, *mașer* Luxandro, aș vrea să mă plimb pe pod
Ș'apoī să stāū cu calēsca la *madam marșan de mod*;
Voīu să-mī fac o pālāriā cu *blondurī* și *an velur*,
Cāci imī vine à *merveil* cu boaua de samui;

Ah! *mașer*, să-mi veđi *mantela!* măi *sublim*, măi lucru *fen!*
O *dublură* 'nfricoșată și față *amur san fen*» etc.

În resumat, ecă fisionomia epocii schițată în trăsuri mari :

Pe tron un Domn, cu topuzul în mână pentru supușii seși și cu capul plecat la voia streinilor, putere absolută și în același timp róbă; măi apoi o *Obstéscă Adunare*, compusă de evghenisti fără inițiativă; după ei o lungă ierarhie de boeri și boernași, fie-care ținându-se pulpană de pulpană; la o parte un cler ignorant și înjosit, cu un cărd de corbi călugăresci și venetici; jos un popor turtit sub tot felul de biruri, rob în pământul seș, bătut și torturat, pe față cu urmele biciului, prosternat înaintea călăilor; iar în trépta infimă socială mișuiaă... miș de făpturi Dumneđeesci, uitate însă de Dumneđeș și de ómeni, o robie négră și fiorósă, dar vechie ca vécurile, și peste acest întins eșafodagiú o nópte adâncă, atmosferă rece, șelbatică ca viforul Siberiei!

Tabloul însă avea și partea lui favorabilă, o parte mică în adevăr, déră cu viitor.

În natura umană sînt unele sentimente pe cari robia cea măi desăvărșită nu le póte smulge, și cari din timp în timp isbucnesc pentru a reziste nedreptății. Instincte inalienabile ale umanității, ele

fac să vibreze cordele cele mai intime ale inimei și, grație lor, timpul violenței nu poate fi nici odată durabil.

O acțiune forte dintr'o parte provocă reacțiune din cea-l'altă. Un guvern ori-cât de rău și despotic ar fi, nesce legi ori-cât de rele sau rău administrate nu pot ruina o națiune întregă.

Rațiunea umană, divina scânteia pe care societatea cea mai coruptă nu ajunge a o stinge, începe a respândi lumina sa și a împrăștiia negurile ce până atunci o întunecase.

Tudor Vladimirescu revendică drepturile țerei și ale claselor desmoștenite, și revoluțiunea sa națională aruncă sămânța unei revoluțiuni sociale, începută la 1848 și terminată la 2 mai 1864. Simțimîntul național renasce. Școala lui Lazăr, cu Eliad în frunte, se pune în capul mișcării literare. Eliad începe atunci a fi dascăl. Să-l lăsăm singur a spune :

«M'am pus în mijlocul zidurilor celor dărămate
«din sf. Sava, un biet dascălaș cu 50 lei pe lună,
«încongiurat de câți-va scolarî săraci, hotărîți și
«fanatici în hotărîrea lor și în prieteșugul meu; am
«împărțit léfa mea între dînșii, și am început lec-
«țiile mele dela gramatică până când am sfârșit cu
«dînșii un curs de matematică și de filosofie în limba
«națională în vreme de șese ani, fără să mă întrebe

«cine-va ce fac, fără să vie cine-va să încurageze
 «pe scolarî. Venîa iarna; lemne nicăirea; fie-care
 «scolar aducea câte un lemn de unde găsia, care
 «abia era în stare să încăldescă prējma unei sobe
 «sparte, ce umplea casa de fum, și să topescă fulgiî
 «de zăpadă ce vijelia îi repeđia pe ferestrele cele
 «sparte. Tremurând cu mâna pe compas și pe cretă,
 «ne făceam lecția, și Dumneđeu a bine-cuvîntat o-
 «stenelile nóstre ce erau nisce minunî ale *dragostei*
 «și ale *hotărîrii*.»

Eliad curățâ limba de împestrigurî și scapâ litera-
 tura de acele litere burduhóse, grebănóse, sucite
 și cãrligate.

Scólele începurâ a se îmulți și a se organiza de
 la 1830 încóce; o generațiune tinărâ, forte, cu idei
 înalte, patriotice și liberale, «roiurî de tinerî—cum
 «đice d. Cogălnicenu, unul din cei maî de frunte și
 «maî de merit luptacî ai epoei sale—plinî de entu-
 «siasm, credënd în viitorul patriei lor și al lor, uniți
 «toți cu curagiul juneței ce nu se 'ndoesce de nimic
 «și pentru care stavilă nu este, se apucarâ de lucru.»

Ast-fel cu 'nctul se formâ în mijlocul societății
 române o simântă roditoare de civilizațiune, centrul
 vieței naționale și al Constituțiunii politice de a-
 stă-đi.

Văcărescu, aspirând la Unire, đicea Milcovului:

«De unde 'ți vine numele, pîriū făr' de putere,
 Ce despărțirea némului tu îndrăsnesci a cere?...
 Desprețuire frații daū puteri'ți ne 'nsemnate,
 Căci despărțit ori depărtat, fratele e tot frate.»

Cărlova cânta *Ruinele Têrgoviștei* și, îmbărbătând
 oștirea română, o chiăma la gloria strămoșescă,
 strigându-î :

«Pe rînd eșiți cu fală,
 Căci vulturul s'a înălțat...»

Era zorii albi ai unei ȃile de deșteptare, după
 o amortēlă seculară; când ideile vlăstăriaū în inimele
 tinere, și speranțele cu auritele lor aripī adumbriaū
 sufletele însetate după fericirea némului!

Acesta este tabloul ce înfățișa societatea română
 în epoca dela 1820—1840.

II

Nicolae Bălcescu, fiul pitarului Barbu Bălcescu, s'a născut în Bucuresci la 29 iuniu 1819, în casele părintesci ale lui Mache Faca. Revoluțiunea dela 1821 constrinse pe familia Bălcescului, ca pe multe alte familii române, a fugi la Brașov; la vârsta de 7 ani începu să învețe carte grecescă, după obiceiul timpului, dela un arhimandrit grec, care venia acasă de-î preda lecțiunii. Mai mărindu-se, intră în colegiul sf. Sava, și la vârsta de 17 — 18 ani termină cu distincțiune învățăturile colegiale. Din cea mai fragedă vârstă dete semne de un caracter hotărit, o inteligență prematură, fiind inzestrat cu o imaginațiune bogată și o memorie rară. Recita sute de versuri, ca cum ar fi citind într'o carte. Diliginte, setos după lumină, Bălcescu ceru cu mare stăruință dela

maica-sa, căci părintele seî murise, să-l trimită în Paris pentru terminarea studiilor; dar grelele împrejurări în cari se afla nu o ertară a-î împlini dorința.

Având mare aplecare cătră sciințele matematice și mai cu deosebire cătră filosofă, de care dicea adesea că forméză mintea și învață pe cine-va a răbda, rugă pe Bănățénul Murgu a-î face un curs de filosofă, și acest martir al libertății împlini cu bucură dorința junelui.

La vârsta de 19 ani el intră în serviciul armatei, cu rangul de cadet în cavaleriă ca toți feciorii de boer, în urma stăruițórelor cereri ale mamei și rudelor sale a-și alege o carieră.

El preferise miliția, pentru că-î lăsa timp mai liber ca să-și urmeze studiile sale neînterrupt și pentru că biurocrația nu putea conveni unui caracter neatârnat, mândru, ca al seî.

În contra obiceiurilor fraților seî de arme, tinărul Bălcescu consacra orele de recreațiune studiului autorilor clasici, și mai ales istoriei naționale, pentru care simția vocațiunea.

Cătră finele anului 1839 el avu curagiu de a lua inițiativa unei instituțiuni folositoare: propuse deschiderea unei scolii pentru învățătura militarilor de rangurile de jos. Vodă Ghica primi cu plăcere propunerea și-l însărcină chiar pe dinsul cu funcțiunea

de profesor. Resultatele fură minunate. In patru luni el învăță pe unter-ofițerii regimentului No. 3, ce se afla în garnisonă la Bucuresei, și ai unui escadron de cavaleriă să citescă și să scrie, cele patru operațiuni din aritmetică, ér din geografiă împărțirea politică a Europei. Scandalul însă fu mare !

La una din lecțiuni întâmplându-se să asiste și un șef de companiă al Regimentului No. 3, când tânărul profesor vorbea elevilor săi despre populațiune și întinderea teritorială a Statelor, de o dată este întrerupt și apostrofat de cătră acel șef cu următoarele cuvinte : «Cine vre-o dată a putut măsură «pămîntul și număra câte lighióne de ómenī și de «limbī mai sînt pe fața lui ?» Bietul profesor fu silit a-și îneca rîsul.

La examenul ce eleviī deteră la finele anului asistă și Vodă Ghica și remase pe deplin mulțămīt, dar fiind-că Consulatul Rusesc nu putea privi cu ochi bunī o asemenea întocmire folositóre, scóla se desființă.

Cu câți-va ani mai nainte se formase în țeră o partită liberală și patriotică, care făcea oposițiune puternică lui Alecu Vodă Ghica. Acéstă partită organisase loja masonică, societatea filarmonică, teatrul național.

Nicolae Bălcescu, inspirat de o credință serioasă pentru regenerarea societății, intră în relațiuni strinse cu Cămpinenu, capul partitei naționale, care reușise a stringe în juru-i tot ce era mai cu inimă și mai cu inteligență în țără.

La 1838 această partidă alcătui un proiect de constituțiune în care se proclama : *egalitatea, unirea cu Moldova, principe strein, împroprietărirea țărânului, emanciparea femeii*. Se iscăli proiectul, și colonelul Cămpinenu plecă prin Turcia în Europa occidentală, imputernicit să negoțieze în cea d'ânteu rescumpărarea tributului printr'o sumă analogă, și în Europa să propună unirea țărilor, abolițiunea Protectoratului Rusesc, și să găsească și vr'un principe strein. Colonelul Cămpinenu avea cu el acte autentice, prin cari să arate aroganța și proiectele Rusiei în țările noastre, și să compromită pe Ghica la Constantinopole ca *hain*, ér în Europa ca instrumentul planurilor rusești. Proiectul de Constituțiune se depuse la cabinetele Franciei, Angliei, etc. La întorcere în țără, Cămpinenu fu arestat din ordinul Rusiei și trimis la Plumbuita. Acesta indignă partita națională, și Bălcescu, căruia nu-i lipsia nici resoluțiunea forte, nici curagiul revoluționar, se puse împreună cu Mitică Filipescu în capul unei conjurațiuni. Era anul 1840 când, Sultanul Mahmud

murind, Ibrahim fiul lui Mehmet Paşa al Egiptului se apropiase de porţile Constantinopolei, şi un conflict european sta gata d'a isbucni. Bălcescu creduse că tocmai este timpul d'a răsturna pe Vodă, d'a mântui patria de jafuri şi abusuri, d'a ridica ţera tótă în picioré şi a o pregăti pentru luptă în contra năvălitorilor cari ar fi voit să ne răpescă naţionalitatea. De aceia şi răpedi câte-va proclamaţiuni cu un program de o nouă constituţiune. Complotul se descoperi. Vodă Ghica nu vedu în mişcarea acésta decât o conspiraţiune contra vieţii lui, însă se încela, pentru că Bălcescu nu ura pe Vodă; el scia fórte bine că nefericirile ţerii decurg din situaţiunea politică creată de Muscali, şi că Domnul, ori-cât de bune intenţiuni ar fi avut, era paralisat de influenţa streină şi de ómenii ce'l incongiurau. Conspiratoriî se trimit mai ânteiî la o comisiune de cercetare şi apoi înaintea unei curţi judecătoreşti excepţionale, întocmite ad-hoc. Hotărîrea acestei judecătorie, compuse de divanurile înalt şi cel criminalicesc, osândi mai pe toţi conspiratoriî la ocnă pe viaţă. Osânda Bălcescului şi a Filipescului fu micşorată la închisóre pe un timp nedeterminat : Mitică Filipescu la închisórea dela Snagov, unde fu ţinut doi ani de zile cu picioréle în apă, din care causă şi muri, iar Bălcescu la mănăstirea Măr-

gineni. Tinărul revoluționar, în ardórea-î generósă, se pré grăbise! Intreprinderea sa era patriotică, dar nici de cum oportună : societatea română încă nu devenise cóptă pentru o revoluțiune. Doi ani stete Bălcescu închis la Mărgineni, până ce Bibescu se sui pe scaunul domnesc și-l liberă. In singurătatea închisorii, el începu să cugete mai serios la o viitoare revoluțiune și la mijlócele pentru a o pregăti. Se puse dar pe studiū ! Istoria națională îi oferi un câmp întins și fertil de exploatat.

Pentru culegerea documentelor, inscripțiunilor, tradițiunilor, făcu o călătoria pe la mănăstirile din Carpați, «căutând — după cum ne-o spune însuși — sub ruine urmele măririi strămoșesci.»

La 1844 debută cu publicarea în *Fóia sciintifică și literară*, ce apărea în Iași sub redacțiunea domnilor Cogălnicenu, Alexandri și Ion Ghica, a unei lucrări meritorie : *Puterea armată*, despre care Eliad dicea în *Curierul Românesc* cu câte-va luni înainte de publicare următoarele : «D. N. Bălcescu, «a căruia vocațiă rară asupra Istoriei, și învățături «regulate ce a săvârșit ne promet un istoric cum să «facă cinste Patriei, în ocupațiile sale asupra istoriei «țerii a scris un tractat asupra istoriei oștirilor române, și nădăjduim peste curând că junele autor «il va împărtăși compatrioților săi, învingându-se

« în sfârșit după îndemnurile atâtor prieteni iubitori
 « de adevăr, ca să nu credă modestia autorului că 'l
 « pot adula, orbiti de prietenia. »

Acastă operă eșind și în edițiune separată în ti-
 pografia d-lui Cogălnicenu, Eliad reproducând câte-va
 « pagine dintr'insa adaogă : « Din această scriere se
 « pôte vedé talentul eminent al d-lui Bălcescu asupra
 « istoriei, cu care se ocupă neîncetat și strînge
 « materialuri. In autorul acestei cărți va avé patria
 « un adevărat istoric al sėu. »

Și Eliad nu se 'ncela în previsionsile sale.

Puterea armată apăru și franțuzesce în *Revue
 de l'Orient* la 1846.

Tot în *Fóia sciintifică și literară* Bălcescu publică:
*Comentariu asupra bătăliei dela câmpii Rigăi saŭ
 Cosova*, un studiu întemeiat pe isvóre contimporane,
 în care autorul dovedesce că Româniŭ nu aŭ fost
trădători în acea bătălia, dicénd : « Ori și cum a
 « fost, este 'nvederat că Româniŭ n'aŭ fost trădători;
 « destule lucruri istoria are a le imputa, ca să'ŭ mai
 « împovăreze și cu o pată nemeritată. Nu, slava lor
 « militară este neîntinată. Ei s'aŭ purtat tot-d'a-una
 « ca niște viteji, aŭ făcut cele mai mari jertfe, și
 « aŭ vėrsat sângele până la unul pentru apėrarea
 « civilisațiunii și a libertăței, și Europa d'ar fi re-
 « cunoscėtore, ne-ar plăti cu óre-carŭ faceri de bine
 « jertfele lor. »

La 1845 deschise în colaborațiune cu d. Laurian o publicațiune periodică de istoriă națională : *Magazinul Istoric*, care apăru în curs de trei ani. Aci se publicară cronicile Țării-Românesce ale lui Const. Căpitanul, ale Anonimului, ale lui Radu Grecénu, Radu Popescu etc. «In această fôia — ȳice d. Co-gălnicénu—N. Bălcescu, tînăr în care era numai «inimă, trată chestiile istorice și sociale cu o vervă, «cu o bărbăție, cu un stil necunoscut încă în jurna-«listica românescă.»

Studiile sale, deși forfecate de Censor, loviau adânc despotismul ȳilei, protectoratul rus, clasa aristocrată, dar aruncară semințe în ogorul național și pregătiău spiritele pentru revoluțiune !

El nu se sfia a ȳice : «In cât pentru aristocrația «nóstră, noi care studiăm de atăta vreme istoria «patriei, sintem mai mult convinși decât orî-și-care, «că egoismului, mărșavei ambiții și lașităȳii țera «a fost datóre tóte suferințele sale.»

Pe când Domniū și boerii așteptaū scăparea dela pravoslavnică Rusiă și se prosternaū și umiliaū înainte'ı, Bălcescu avea curagiul a scrie : «Nici «odată o naȳia nu se póte mântui decât prin sine «ínsăși.... Aristocraȳi, ei nu priviaū jos, pré jos po-«porul, care se tıra la picióarele lor și se muncia ca «să le hrănescă lenea; ei nu credeaū că din acest

«popor aŭ eșit toți acei viteji, ei nu sciaŭ ce pôte
 «face un popor cât de mic, când își apără ale sale și
 «când e aprins d'o sfântă și nobilă idee. Ei nu sciaŭ
 «încă nici acestea că chiar în sufletul acelor ómení
 «amorțiti de o lungă tiraniă, orbí saŭ corupți, este
 «un glas ascuns care le vorbesce ne'ncetat de ade-
 «văr, virtute, și care la trebuință îi preface în eroi.»

Acestea sînt lucruri, cari se uita și astă-dí de
 cãrmuitoří popórelor! In orbia lor, nu vor a sci că
 obiectul ori-cãruí guvern este mãntinerea dreptu-
 rilor poporului; cã dela popor numai ei primesc
 puterile și cã, ori de câte ori abuséazã de acele puteri,
 poporul are drept de a-i resturna și a institui un
 alt guvern nou, pe principiile și în forma ce va
 crede el mai susceptibile pentru securitatea și feri-
 cirea sa.

Un alt studiú, despre «Starea socială a munci-
 torilor plugari», îl termină ast-fel: «Noi ne-am
 «socoti fericiți dacã acest articol, cu tótã imperfectia
 «luí, dacã actele ce reproducem doveditoare de o pri-
 «gonire înverșunată de mai multe vécuri a claselor
 «de jos de cãtrã clasele de sus, ar deștepta în inima
 «acestora sentimente de omenire și de dreptate; dacã
 «ele s'ar pătrunde de trebuința d'a înfrãți deosebi-
 «tele clase ale societãții, d'a le interesa pe tóte de
 «o potrivã la apãrarea și fericirea patriei comune,

«și acesta : luminând și ridicând poziția socială a
 «claselor de jos, dându-le drepturi de o potrivă și
 «îmbunătățind mult starea lor materială. Căci vai
 «de acele nații, unde un mic număr de cetățeni își
 «întemează puterea și fericirea lor pe robirea glóte-
 «lor ! ele per. Astfel noi vedurăm în ȕilele nóstre
 «o nație puternică și vitéză, cu care odiniórá ne
 «luptam împreună pe câmpul slavei pentru liber-
 «tate și creștinătate, o vedurăm căđend cu sgomot,
 «sdrobită în bucăți; o vedurăm chiar în anul acesta
 «frământându-se în mormíntul seú, fără a se mai
 «puté ridica, nu din nevoia puternicilor vrájmași,
 «dar din pricină că și acolo o aristocrație egoistă
 «călcuse în picíóre drepturile omenirii !»

Aceste rânduri spăimántară atât de mult pe gu-
 vernul de atunci, încát el luá mészuri grabnice pentru
 a aresta pe autorul lor. Bálcescu, ajutat de amicii
 seí, în 24 ore fu silit a părăsi țera. El se duse în
 Italia și Francia, unde aduná în timp de 3 ani de
 prin archive și bibliotece materialul trebuincios pen-
 tru opera la care medita de mult : *Epoca Románilor*
sub Micharu Vitézul.

Dară de departe, ca și d'aprópe, el nu uita iubitá
 sa Romániá, și cu forțe índoite lucra acum pentru
 regenerarea eí. La Paris studenții din Moldova și
 Téra Románescă, trăind forțe isolați unii de alții și

venind de tineri acolo, perdeauă cu încetul tot simțimintul național, până și suvenirul, până și limba țerei lor; reîntorși apoi în patriă, pe care o uitaseră, se mulțămiau a trăgăna o pălăvatică viață fără nici-un țel, cufundându-se în oceanul de indolență ce acoperia societatea română.

Ei bine, Bălcescu avu acea putere magnetică, pe care o dă sufletul înflăcărat de iubirea patriei și convicțiunea profundă pentru o idee mare, de a întruni pe toți tinerii români dela Paris și a arunca în inimele lor o scânteie din focul seĂ patriotice. DoĂ societăți cu același scop «luminarea națiunii» se înființară : una la Paris, care să procure mijlĂce tinerilor ce au arătat semne de talent, spre a veni să studieze acolo ; alta în Bucuresci, ca să ajute pe autorii lipsiți de mijlĂce, a tipări scrierile lor. In *Societatea StudentĂilor Români* se cimentară acele legături, cari aveau mai pe urmă să folosĂce atăt de mult. Aci Moldovenii și Români, iubindu-se ca nise frați, se deprindeau la ideia mântuitoĂe a Unirii.

Momentul în fine așteptat se apropiă. Anul 1848 resturnase unul câte unul regi și împărați, în Franca, Italia, Germania. Bălcescu alergă in grabă la Bucuresci pentru a organiza revoluțiunea.

Locul și timpul nu mă 'ngăduie a vorbi acum

despre evenimentele dela 1848, nici a cerceta rolul de atunci al lui Bălcescu.

În testamentul seŭ politic, făcut cu puțin timp înainte morții și care acum se află în posesiunea d-nului Cesar Boliac, Bălcescu arată că scopul și programa revoluțiunii dela 1848 era dezvoltarea progresivă a revoluțiunii din 1821, era organizarea democrației și liberarea țăranilor făcându-i proprietari, prin urmare o revoluțiune socială; dară ómenii cari au condus revoluțiunea au lipsit dela acest scop, căci «lângă óre-cari capacități d'un simț practice și «positiv aveau multă ambițiune, și chiar ambițiune «de cea rea», fiindcă — ȕice Bălcescu — «sint doé «ambițiunii politice : aceea ce umblă să prindă pu- «tere pentru putere, și aceea ce caută puterea ca să «împlinésă binele. Opiniunea mea se deosibesce. «Noi am dat fórte puțin doveđi de capacitatea nó- «stră, și din nenorocire pré multe despre ambițiune... «pentru care lucru noș am fost cauza căderii revo- «luțiunii.»

Timpul nu a venit încă pentru a judeca în definitiv, dacă tóte împuțările lui Bălcescu sint întemeiate; de aceea esitam a ne pronunța. Convicțiunea însă ce am dobândit-o din studiul minuțios al celor petrecute la 1848 și după acéstă dată, nu ne sfiim a o spune, este că singur Bălcescu era capabil să organize o

revoluțiune, o revoluțiune seriósă, democratică și națională; singur el avea acea tăria de voință, profunditate de convicțiune, spre a merge direct la ținta propusă, fără șovăire, fără concesiuni, nimenui și mai cu sémă inimicilor contra cărora se făcuse revoluțiunea, fiind sigur de acel adevăr că privilegiații nu iartă nici-odată revoluțiunii care abate privilegiatele. Numaî el voia să dea mișcării caracterul unei revoluțiuni naționale, iar nu caracterul unei revoluțiuni de facțiune, și s'o apere chiar cu sânge la cas de nevoe! Democrat în adevăratul simț al cuvintului, el preparase elementul social al revoluțiunii prin scrierile sale, ér pentru elementul politic cerea ca națiunea să facă jertfe, ca tóte cele-l'alte națiuni cari au câstigat libertatea, și să se afirme prin acte de națiune independente. Dară póte că aci se pré grăbăia bărbatul nostru de Stat, cerënd pré mult dela un popor robit și împilat, cu tóte că în viața popórelor sînt minute de entusiasm și deșteptare, când ele fac minuni de bărbăția și curagiū tocmă atuncî când jugul le apasă mai greū...

Bălcescu, spre a lumina propășirea revoluțiunii prin presă, fundă diarul *Poporul Suveran*, în unire cu dd. Boliac, Gr. Alexandrescu, Bolintinénu, Teulescu și Zane. Aci Bălcescu demonstra suveranitatea

României, aducând Tractatele față în față și invocând pe publiciștii Martens și Vattel.

El încheiă acel studiū cu următoarele :

« Acestea sint, frați Români, drepturile noastre. « Părinții noștri au vërsat prețiosul lor sânge pentru « a ni le lăsa de moștenire, și datoria noastră este a le « păstra cu aceiași putere pentru fiii noștri. Timpul « n'a venit ca să dobândim o independință absolută. « Posiția noastră politică după Tractate este însă bună, « numai trebuie a fi pădită de Inalta Pörtă, a fi « sprijinită cu statornicia de noi. Să nu uităm că « sintem datorii a apăra naționalitatea și drepturile « noastre, de vom fi nevoiți, chiar vërsând sângele. « De vom căde în această luptă sântă, să cădem înca « bărbătesce, ast-fel cum au trăit părinții noștri, și « ca dinșii să strigăm : *Maî bine Țera noastră să se « prefacă într'un întins mormînt, numai să rămână « tot țera Românilor.* »

După căderea revoluțiunii și intrarea oștirilor turcesci în țeră, Bălcescu împreună cu mai mulți capi ai mișcării fură arestați fără de veste și duși la Rusciuc ; de aci se porniră cu ghimii pe Dunăre cătră Orșova. Acele ghimii erau niște găuri, fără nici o treptă, așa că pentru a intra într'insele trebuiră să se lase tîriș într'un spațiu de 4 palme de nălțime, de 5 de lărgime și 12 de lungime ;

nicî în genuche nu se putea sta; aşternutul ghimiei era în tótă lungimea de ghiulele cu rogojinî pe d'asupra ; în ast-fel de vas , vrednic a figura în museele de curiosităţi , călătoriră 20 zile revoluţionarii noştri, chinuiţi, inghesuiţi, în întunec, ca într'o vizuină, într'un aer putred de duhóre, muiati de plóia până la óse, când mila ceréscă găsia cu cale a'şi revërsa recoritórele sale unde peste insetaţi după libertate ! Ei nu aveaü alt de mâncat decât pâne uscată şi négră.

La Semlin Bălcescu deveni liber. De aci se duse la Sibiü; apoi la Braşov; dela Braşov la Belgrad, din causă că 'n Transilvania intrase Muscalii; din Belgrad la Constantinopole. Deşi speranţele sale daurite fură atât de amar înşelate , decepţiunea însă nu coprinse sufletul seü, şi alte plaiuri noue de ilusiuni pentru fericirea némului se deschiseră înainte-i. Ardélul clocotia în sângele Românilor şi Ungurilor, cari se luptaü unii contra altora în profitul Austriei, opresórea lor comună. Bălcescu voia să stingă focul dintre ambele popóre şi, în înţelegere cu Skenderbey, Bem şi Koschut, cu cari era în strînse legături, spera că se va puté face un Stat Maghiaro-román, care să separe cele doă slavisme : Rusia şi Serbia. El se duce la Iancu în munţii Abrudului. Dar să'l lăsăm a spune singur : « Fost-am

«de am vădut însumi pe acei îngrozitori *moși*, pe cari
 «spaîma vitejilor Unguri mi 'i descria ca nisce fére
 «selbatice, eșind din viezuinele munților lor numaî
 «spre a face pradă și omor;... pe acea vreme, când
 «inima 'mî era sdrobită, căci din tóte părțile vedeam
 «naționalitatea română călcată și strivită de duș-
 «mani străini, fusei fericit a găsi acolo, pe acele
 «piscuri uriașe, pe d'asupra norilor, o naționalitate
 «și o viéță românescă înfocată și puternică. Cu ce
 «entusiasm frenetic fusei aclamat și bine-cuvîntat
 «de toți acei țeranî, când le spusei că am venit să
 «le aduc urări de noroc și isbândă din partea fra-
 «ților lor din țeră, minunați de vitejia lor! În ce
 «tăcere adâncă mă ocoliau și mă ascultaui ei, când
 «le vorbiam de puterea nației române, de numărul
 «ei, de întinderea pămîntului ce i-a dat Dumnezeu
 «și de ursitele cele mărețe ce o așteptă în viitor.»

La întórcere din munții Abrudului, Bălcescu fiind
 prins de Cazaici într'un sat, abia scăpă din mâinele
 lor, îmbetând pe soldații ce'l ducea, și d'acolo ră-
 tăcind prin munți, pe vreme de iernă în timp de
 trei luni de țile, cădu bolnav de recelă și doê săptă-
 mâni zăcu în bordeiul unui pădurar, lipsit de orî-ce
 îngrijire. După ce s'a întremat puțin, se travesti
 țerănesce, cumpără 4 care cu doniți, ca și când le-ar
 avé de vîndare, și în așa mod veni în Semlin. De

aci fu norocit să scape și să străbată totă Austria sub un nume fals, vindând marfă. Sub această străvestire el a încercat un interogator din partea faimosului Baron din Viena, dar scăpă, și în noembrie 1849 veni la Paris. Aci el nu 'ncetă d'a lucra pe tărîmul diplomației pentru îmbunătățirea sorței patriei sale, bătînd la ușa cabinetelor din Paris și Londra.

Agitațiunea politică încetînd, Bălcescu trist, dar nu descurajat, se întorșe iarăși la studiile sale de predilecțiune : *Epoca lui Mihaiu Vitézul*, pedestalul peste care dorîa și spera a aședa, în viață-'î încă, monumentul gloriei sale literare. Dar el nu o putu fini, pentru că mórtea nu-'i dete pas de așteptare. Constituțiunea sa slabă, suferințele din ghimiă și din munți în Transilvania și Ungaria, sguuirile morale ce 'ncercase, o excesivă activitate de muncă, cugetare, voință pe tóte căile, o extremă lipsă, care tot-d'a-una provenia din cauza ambițiunii sale d'a nu primi ajutóre dela nimeni, descoloratul și tristul traiu al pribegiei, acea crudă suferință care, după cum singur dicea, «usucă pe om făr' a'l omori», tóte acestea contribuîră a contracta teribila bólă, incurabilă : ftisia pulmonară ! El începu a'i simți simptomele dela începutul anului 1850. Nu este o maladiă care să ofere fenomene mai interesante și în

același timp mai dureroase a contempla : ce de inspirațiunii tinere, elocvente, patetice ! viața se exaltă consumându-se ; bolnavul nu scie nici-odată unde este ajuns răul, cu toate presimțirile și melancoliile sale ; nici o descompozițiune organică nu este mai lentă, latentă, dulce în atacurile și progresul seii nemilos, amestecată cu intervale de sănătate, lăsând sufletul și cugetarea întrégă pân' la periódele extreme !...

Vara anului 1850 Bălcescu o petrecu la Ville d'Avray, un sat lângă Paris, iar iarna se duse cu soră-sa dómna Sevastița Bălcescu în insulele *Hyère*. Răul mergea crescând. O activitate febrilă îi sleia pe fie-ce și puterile. Lovitura de Stat a lui Napoleon îi sdrobi toate speranțele ce le pusese în Republica francesă pentru mântuirea țerei sale.

Nu am citit până astăzi o pagină, în care calitățile spiritului și inimei, alătura cu cea mai sumbră melancoliă, să fi atins punctul lor cel mai sublim, ca următoarele rânduri pe cari sármanul Bălcescu le scriea în puține zile după lovitura de Stat din Franca, de la 17 decembre 1850, cu o mână slăbită, tremurândă, cu lacrimile pe obraz, și înălțându-și tonul până la imn :

« Minutele în care scriu sint pline de amar și
« întristare. Pe când Europa întrégă se pregătia a

«saluta triumful libertății, eroica Franță dela care,
«ca tot-d'a-una, se ascepta semnalul, Franța, prin
«fatalitate și prin neunirea fiilor se, cade gemând
«în neputință sub un despotism umilitor. Fiii fără-
«de-legii triumfază în toate părțile și întemeiază
«spurecata lor tiraniă. Sufletele generose, sdrobite și
«rănite de morțe, văd apuind din vederea lor ziua
«mântuirii. Insumi eu, cu o inimă sfășiată de du-
«rere, mă lupt cu o bătă crudă și neimblândită,
«caut a câștiga timp asupra-î și a o întrece în iu-
«țelă, ca să pociu lăsa fraților mei aceste pagine
«din viața părinților nostri, și ca să sleit de putere,
«mistuit prin silințele ce fac. Cu toate aceste temeuri
«de descurajare, sufletu-mă te slăvesce încă, *indeit*
«*Libertate*; și deși ómeni sângiurilor au învălit cu
«maramă négră dulce fața ta, crede că va veni ziua
«fericită, ziua isbândirii, când omenirea întregă se
«va scula spre a sfășia acest vâl și dușmanii tei
«se vor împetri la vederea sórelui tei de lumină;
«atunci nu va mai fi nici-un rob, nici nația robă,
«nici om stăpân pe altul, nici popor stăpân pe altul,
«ci domnirea *Dreptății* și *Frăției*! Aceste cuvinte,
«ce odată am dat de devisă nației mele, vor domni
«lumea; atunci asceptarea, visarea vieții mele se va
«împlini, atunci toți Români vor fi una, liberi și
«frați! Vai! nu voiă avé noroc a vedé acéstă di,

«deși eu asemenea am muncit și am pătinit pentru
«dreptate, și cel din urmă al meu cuvânt va fi încă
«un imn ție, țera mea mult dragă!»

Acea lucrare, despre care vorbește cu un așa
dureros entusiasm, este *Istoria Românilor sub Mi-
hăiu vodă Vitézul*, la care lucră de mai mulți ani.
Simțind că nu-î mai rămâne mult timp de viață, el
părăsi Franța și se 'ndreptă către iubita sa țera,
voind să sărute țerina patriei și mâna nefericitei
mune.

Dar tirania lui Vodă Stirbeiū opri pe sărmanul
muribund a-și împlini ultimele dorințe ale sufletu-
lui seū, și pe când sînul Țerei Romănesci hrănia
atâtea scorpîi și jivine, el era închis pentru acela
care-î jertfise totă viața spre fericirea și mântuirea
ei și care grămădisise în sufletul seū durerile unui
nēm întreg!...

Bălcescu neputënd călcă pe pămîntul țerei, ca
exilat ce era, se duse la Constantinopole, de unde,
după câte-va luni de ȝile, plecă către Sicilia, sin-
gur, fără bani în deajuns, și la 5 octombre 1852
sosi pe malul cel înflorit al Palermei. Aci 20 ȝile
după aceia se apropiă de termenul vieței. Simțindu-se
slăbit, doborît mai mult decăt tot-d'a-una de rēul
seū, rugă pe stăpānul otelului, unde locuia, să facă
un inventar de hărțile și manuscriptele sale, să le

sigileze cu sigilul seü și cu al Consulatului Otoman din Palermo, și în cele din urmă să-ı aducă un preot grec... O oră după aceea, în 16 noembre, Bălcescu, fără nici un fel de delir, fără cea mai mică agoniă, intră în nóptea cea eternă...

Cine ar poté spune máhnirea, amărăciunea ce simți sufletul seü, topit încet-încet de dureri, când, aprópe a-și lua sborul cătră Eternitate, nu vedu în giuru'ı nici una din ființele drage, mumă, sor, amic, patriă! în sînul căroră să-și dea suspinul cel din urmă și carı să îngrijescă a-l immorminta.

Amicii lui fugiseră, tocmai când el voia să se odihnescă pe umeriı lor; mama sa era departe; frății și surorile sale, de asemenea; patria sa, pentru care, orı de câte orı se simția mai chinuit de bólă, cu ochii înecați în lacrimi, suspinà că nu póte mûri în sînul ei!... El se 'mmormintă în grópa comună în cimitirul săracilor din mănăstirea Capușinilor, pentru că toți baniı ce avea constaü în marea sumă de 30 franci!...

Poetului a fost dat a traduce în limba poporului ultima gândire a martirului Bălcescu de pe pragul vecniciei.

Să ascultăm dar sublima poesiă a lui Alexandri :
N. Bălcescu murind.

«De pe plaïu 'nstrăinării
 «Unde zac și simt că mor,
 «De amarul desperării
 «Și d'al țerei mele dor,
 «Ved o pasere voïosă
 «Apucând spre resărit,
 «Și o rađa luminosă,
 «Și un nour aurit.

— «Păsărică sburătore,
 «Unde mergi cu dorul meu ?
 — «Am soliă 'ncântătore
 «Dela sântul Dumneđeū :
 «Să duc glas de armoniă
 «Termurilor romănesci,
 «Să vërs dulce veselii
 «Inimilor ce jelesc!

— «Rađa viuă călétore,
 «Unde mergi cu dorul meu ?
 — «Am soliă 'nvietore
 «Dela sântul Dumneđeū :
 «Să depun o sărutare
 «Pe al țerii tale sîn,
 «Și s'aduc o alinare
 «Jalniculuï teū suspin.

— «Nouraș pëtruns de sóre,
 «Unde mergi cu dorul meu ?
 — «Am soliă roditore
 «Dela sântul Dumneđeū :

«Să mă las în Romaniă
«Ca să crească miile de flori
«Pe frumoasa ei câmpie,
«Ce o plângă adeseori !»

«Du-te, radă strălucită,
«Du-te, mică păsărea,
«Și pe țera mea iubită
«Mîngăiați-o 'n lipsa mea !
«Iar tu, nour de rodire,
«Fă să crească 'n sînul seii,
«Cu verghii lauri de mărire,
«Flórea sufletului meu !»

III

Acum, când cunoșteți viața lui Nicolae Bălcescu, încă un minut pentru a vorbi de scrierile sale.

Măsura dréptă, după care trebuie să se judece meritul unui autor, constă în a-l pune în comparațiune cu contemporanii sei, a constata trépta care a atins'o față cu sciința ce a cultivat, dacă a fost în curentul ei, dacă a adus adevăruri la massa verităților stabilite, sau dacă, părăsind drumul bătut, a săpat un altul nou.

În acest chip se dă autorului adevărata sa valóre, nu în literatura numai a unei națiuni, ci în literatura generală a umanității. Imprejurarea că un scriitor a trăit într'un mediū mai mult sau mai puțin favorabil dezvoltării sciinței decât un altul, că a dispus de mai multe resurse, fie materiale, fie intelectuale,

că s'a născut și scris în Paris, ér nu în Bucuresci, acestea sînt considerațiuni personale, subjective, cari nu interesă pe judecătorul drept și imparțial, pentru că sciința e sciința pretutindeni, și prin urmare trebuie cunoscută de orî-cine se pretinde a lucra într'însa.

Aplicând acéstă măsură la scrierile lui Nicolae Bălcescu, găsim că el a fost la înălțimea concepțiunii istorice din epoca sa, tot așa de bine ca Thierry și Guizot în Franca; și că, prin urmare, pentru el Istoria este numai *povestirea evenimentelor cari se petrec la popóre și între popóre*. Meritul lui Bălcescu, ca și al lui Thierry, constă în aceea d'a se fi ridicat d'asupra aceloră cari credeau și cred încă că a scrie istoria, este a nară faptele persónelor însemnate, ale regilor sau împěraților, pe când societatea cu legile, moravurile, instituțiunile, producțiunile literare, condițiunile economice, etc. sînt trecute sub tăcere.

Ceia-ce Thierry sau Guizot fac pentru istoria Franciei, pe o scară mai întinsă neapărat, cu erudițiune mai vastă, cu forța de cugetare mai considerabilă, Bălcescu o face pentru istoria națională, nu cu mai puțin talent. Prin péna sa poporul român, massa, își iea locul în istoriă; instituțiunile încep a se curăța de mucegaiul ce le acoperia și a-și des-

văli rolul ce au jucat în societate; evenimentele încep a-și avea semnificațiunea lor proprie și națiunea apare completă cu manifestațiunile sale în toate ramurile activității, cu transformările sale în tot cursul vezurilor.

Până la Bălcescu istoricii români nu voiau să nu puteau să vedă toate acestea. Șincai poate fi un bun cronicar, sau și un istoric dacă voii, dar nu în simțul scôlei lui Thierry, pentru că în «Chronica» sa nu se vede sufletul istoriei, ci o grămădire de material fără regulă, fără spirit critic.

Meritul lui Bălcescu în acest mod nou d'a cultiva știința este al unui discipol fidel profesorului său, pentru că istoricul nostru s'a format la scôla lui Thierry. De aceea unele pagine din scrierile sale sînt direct inspirate de operele istoricului frances.

Scrierile mai însemnate ale lui Bălcescu sînt :

1°. *Puterea armată.*

2°. *Biografia lui Ión și Constantin Cantacozino.*

3°. *Starea socială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri.*

4°. *Manualul bunului Român*, un fragment ce se află la d. Odobescu cu cele-l'alte manuscripte ale lui Bălcescu.

5°. *Questions Economiques.*

6°. *Cântarea României, și*

7°. *Istoria epocii lui Michaiu Vitezul*, operă postumă.

Principalul defect al *Puterii armate*, este că autorul nu separă epocile în studiul ce face organizațiunii militare, așa că organizarea din timpul lui Brâncovenu se amestecă cu organizarea din timpul lui Mircea și al lui Radu Negru. Adesea ori înainteză lucruri pe cari nu le justifică, cum de ex. : că Radu Negru este întemeiătorul armatei permanente, că armata era diviză în cete de o mie ómenî, cetele în 10 centurie, centuria în 10 decurie; că Mircea a împărțit țera în județe, și județele în căpitănie de o mie ómenî, și că acești căpitani aveau putere administrativă, judecătorească și ostășească. Acesta din urmă este adevărat numai pentru secolul XVII, iar nici-de cum mai înainte.

Afară de aceste erori, lucrarea este foarte serioasă; ea probéză multă erudițiune din partea autorului și rămâne până astă-đi — nu voim a vorbi despre opera d-lui Marsillac — singura carte care se póte consulta cu autoritate în cestiune.

Ceia-ce adaogă mult la valórea acestei scrieri, este că Bălcescu încă dela 1842 a recunoscut importanța organizării armatei pentru regenerarea Romăniei, propunând un sistem care nu diferă mai întru nimic de al legiuitorului de astă-đi.

El termină lucrarea prin următoarele rânduri, cari ar trebui să fie gravate în sufletul politicilor și celora cari conduc afacerile țerei : «Să nu uităm, »
 «dice el, că o națiã răsboinicã și unitã, orî-cât de
 «micã va fi, n'a fost nici-o-datã biruitã și nici că va
 «fi, și mai cu sémã să luãm aminte acea maximã
 «a politiceii răsboifului, că un stat chiar d'a doua
 «mãnã póte ajunge arbitrul cumpãnei politice, când
 «va sci a arunca la vreme o greutate într'acea
 «cumpãnã.»

Studiile biografice despre Constantin și Ion Cantacuzini, pe lângã luminele noue ce revarsã asupra epocei când au trãit, cãci sînt întemeiate pe acte inedite, probézã cã Bãlcescu înțelesese importanța monografiilor istorice, singurul mijloc ca cine-va să ajungã la generalitãțile cari constituã sciința.

În articolul *Despre starea muncitorilor plugari*, el studiezã cu un ochiũ pãtrunđitor, cel d'întãiu între Romãni și cu documente autentice, fazele ce a trecut proprietatea în țerã și influința variã ce a exercitat asupra societãții, așa cã fãrã acest studiu evenimentele nici pot avé vre-o semnificare, nici instituțiunile politice nu se pot înțelege, pentru cã ele depind de condițiunile sociale, și condițiunile sociale depind de natura și relațiunile proprietãții.

Bãlcescu, înțelegënd cã, pentru a surpa puterea

politică a unei clase, trebuie a surpa puterea ei cea reală, puterea adică socială, așu curagiul a cere luminarea și ridicarea pozițiunii claselor de jos, darea drepturilor de o potrivă și îmbunătățirea stării materiale a poporului.

Numai ast-fel puterea politică a boerilor putea să cadă și națiunea să intre în drepturile sale.

Opera *Question économique des Principautés Danubiennes*, publicată în Paris la 1850 cu scop a lumina cabinetele străine despre situațiunea adevărată a țărilor române, este o lucrare foarte însemnată sub toate raporturile. Bălcescu atinge aci cu multă forță și cu sciința unui adevărat economist o mulțime de cestiuni economice, cari își aș până acum importanța lor dîlnică; el explică cum străinii, Evrei și alți sosiți goi și cersitori în țără, în puțin timp se îmbogățesc; propune înființarea de instituțiuni de credit pentru a ajuta pe țăranii în cumpărarea de vite și instrumente aratóre, și mai cu sémă instituțiunea creditului fonciar, pentru că la noi industria existente este numai agricultura și singurul capital abundant e solul; studiază cestiunea metefagiului la Români și propune mijlcele pentru împroprietărirea țăranilor; arată necesitatea d'a se face un minister de agricultură în țără, cu misiune d'a grăbi prosperitatea și progresul culturei prin fundarea

de societăți agricole și de ferme modele; studiază cu mult interes cestiunea mănăstirilor închinată; și termină această operă, unică în literatura noastră economică, cu următoarele :

«Téra s'a încelat; boerii nu sînt Români; ei nu sînt nici Ruși; ei sînt boeri, écă tot. Boerii bătrâni réscumpérau cel puțin cu sângele lor, pe câmpi de bătae pentru independința națională, brigandagele ce comiteau asupra populației. Aceștia nu cunosc nici chîiar rușinea. Prin urmare, nu pe boeri se rézămă mântuirea Principatelor!...»

Epoca Românilor sub Mihailu Vitézul este cea mai de căpeteniă operă a sa, la care a lucrat până în ultimele zile ale vieței fără a o puté fini.

Ea este divisă în șése cărți. Din acestea, numai patru sînt complete; cea d'a cincea, aprópe de finit; a șésea neincepută.

D. Al. Odobescu, posesorul manuscriptului, a publicat în *Revista Română* până la jumătatea cărții a III-a. D-sa a avut amabilitatea d'a ne pune la dispozițiune restul nepublicat.

În *Introducția*, care nu e completă, Bălcescu emite mai multe aserțiuni cari ni se par nefundate. Așa că : dela întemeierea Principatelor a existat *Adunare* saú *Soborul a tótă téra*, care făcea legi, scotea dăjdií, declara răsboiú și încheia pace, și că

originea acestei adunări isvoresce din Municipalitățile Romane și din Sobórele Geților, cari lăsară multe urme și obiceiuri între Români; că aceste adunări mai judecău pricinele de vine mari politice, cum fac Camerele Lordilor și a Pairilor în Anglittera și Francia, și altele. Aci el confundă epocele, mutând instituțiunile de prin secolul al 17-lea tocmai în secolul al 14-lea.

Acéstă operă în întregul ei se póte aședa între cele mai serióse produțiuni ce posedă literatura nóstră istorică. Mai mult de 500 opere sînt utilizate la compunerea ei; ea este scrisă, ca tóte studiile sale, sub inspirațiunea celor mai nobile simțiminte : amorul patriei și amorul libertății; dară stilul ! Ce culóre și energiă ! Narațiune plină de mișcare, de căldură ! Tablouri vii și strălucitóre, elocință colorată, entusiasm poetic ! Citirea cător-va pagine numai te răpesc, te înflăcăreză ! El nu se limitéză în povestirea evenimentelor, ci le judecă, cu multă putere de logică, de imparțialitate, de lumină; arată tóte erorile lui Mihaïu Vitezul; îl înalță și îl scobórá d'o potrivă, fără patimă.

Într'un loc dice : « Mihaïu nu pricepu nici-odată că
« în popor și numai în popor e adevărata lui putere,
« adevăratul seî sprigin. El îl căutase când în nobili,
« când în armia și în oștile mercenare, când în Austria. »

Cu multă dreptate iarăși Bălcescu combate pe aceea cari susțineau idea că Românii sub Mihaiu, alăturându-se de Austria, se alăturau de frații Români din Transilvania, Banat și părțile orientale ale Ungariei și se despărțeau de orientul barbar. El dice :

«Austria dar ar fi abusat de protecția ei, aceea
 «ce ar fi silit pe Români a se arunca din nou în
 «brațele Turcilor, spre a scăpa de Unguri. Apoi
 «chinuiți de Turci, ar fi ajuns firesce acolo unde
 «aș ajuns, a se arunca în brațele Muscalilor, spre
 «a scăpa de Turci; pentru ca, un véc după aceea,
 «să se arunce éráși în brațele Turcilor, spre a scăpa
 «de protectoratul împilător al Muscalilor. Oscilații
 «nenorocite, dar neapărate, când un stat mic se
 «află între altele mai mari și smincit de dinsele.
 «*Acésta este sórta nenorocită a națiilor care se*
 «*bizuesc în străini, iar nu în ele înseși; și ast-fel*
 «*a fost și sórta țérelor române, câtă vreme nu se*
 «*vor imputernici prin unitatea națională. Străinul*
 «*într'o țéră e tot-d'a-una vătămător unei nații, și*
 «*facerile lui de bine chiar sînt rele mari.*»

Bălcescu, mai departe, arată că ereditatea nu poate intra la Români. Să-l auzim, căci este interesant :

«Mulți din Voevodii noștri cei mari, înainte și în

«urma lui Mihaiu Vodă, visară ereditate și, printr'o
 «fatalitate minunată, acest vis făcu să se stingă cu
 «sunet moștenirea lor. Mircea cel Bătrân visa ere-
 «ditate, și până a nu muri, avu durerea să vedă pe
 «numeroșii sei fii legiuți și bastardi sfășiind țera
 «prin pretențiile lor la tronul dela care tatăl lor îi
 «gonia. Négoe Basarab visa ereditate, și pretenția
 «fiului său d'a domni resculă țera și o aruncă în
 «nise răsbóe civile și 'ntr'o anarhiă grozavă, care
 «dete prilej Turcilor a face țera Pașalic, și ar fi
 «perit, dacă din norocire țera nu 'și alegea Domn
 «pe Radu dela Afumați, care o mântui, iar fiul lui
 «Négoe Vodă muri pribég și 'n ticăloșiă la Con-
 «stantinopole. Mihaïu Vodă visa ereditate, și fiul
 «său muri pribég în pământ străin, fără a'și mai
 «vede țera după mórtea tătine-său. Șerban Canta-
 «cozino visa ereditate, și béu otrava vërsată de
 «chiar rudele sale de aprópe, iar fiul său rătăci
 «isgonit în țeră străină. Brăncovénu Vodă visa
 «ereditate, și până a nu muri vedu capetele a câte
 «patru fii ai sei rostogolindu-se la piclórele sale, tăiate
 «de sabiă turcescă. Pretenția nebună într'adevăr
 «d'a întemeia stabilitatea unei dinastie într'un pă-
 «mint ce se mișcă și se cufundă în mijlocul furtu-
 «nelor dese venite de din afară, se cutrică și se
 «spulberă îndată în mijlocul unor ómenî ce lesne se

«prefac și se schimbă. Moldovenii începură statul
 «lor prin ereditatea domniei; dar îndată caracterul
 «nestatornic al poporului îi aduse a face Domn
 «după alegere. La un popor de un caracter schim-
 «bător și nestatornic trebuie instituții în analogie cu
 «caracterul său, cari să reguleze această nestatornicie,
 «fără a pretinde d'a o înăbuși. Un asemenea popor
 «are trebuință de instituții libere, alegătore, repu-
 «blicane.»

Câte-va zile numai înainte d'a muri, descriind
 nenorocita bătălie de la Mirislău, Bălcescu exclamă :

«Mirislo! Mirislo! Blăstem asupra ta, loc de
 «peire, loc afurisit, ce de sânge eroic sorbiși tu în
 «acastă Ți pustiă! Amar noă! Acest sânge îl vom
 «isbândi curând, biruințele strălucite dela Goroslo
 «(1601), dela Brașov, dela Petersdorf, ne vor răs-
 «buna cu prisos asupra viclenilor Ungurii; ele însă
 «nu ne vor pute întorce mărimea perdată în această
 «Ți, și nenorocitele noastre sfâșieri cu Ungurii, de-
 «atunci pân'acum, nu vor folosi decât despoticele
 «Impărăție a Austriei și a Rusiei, dușmanele noastre
 «comune. Ni se cade a vërsa lacrimi amare asupra
 «acestei mari nenorociri dela Mirislo; dar să nu în-
 «vinovățim de loc Providența. Noi, care robiserăm
 «pe frații noștri țărani din Țera Romănescă și pă-
 «strarăm în robia Ungurilor pe cei din Ardel, măi
 «meritam óre atunci mărimea și fericirea?...»

Aci se opresce péna lui Nicolae Bălcescu.

Era capitolul 33 al scrierii sale, care corespundea la capitolul 33 al vieții sale, vârsta în care a murit!... Este o întâmplare curiosă, analogă cu aceea a lui Napoleon cel Mare; în manuscriptele cărui s'a găsit un manual de geografie, scris în junețea sa, neterminat și care se oprea tocmai la Insula St. Elena—unde, 30 ani mai în urmă, marele Împărat avea să-și finescă cariera.

De o singură operă a mai rămas să vorbim.

Cântarea României este cea mai frumoasă poemă națională, căria nu-î lipsese decât versificațiunea spre a pute fi numărată între capetele d'operă epice. Arare-orî într'o scriere românească, limba își desvăluie mai mult comórele sale, imaginațiunea își întinde aripele pe plăuri mai întinse.

Acéstă poemă s'a publicat de Bălcescu la 1851 în *România viitoare* ce apărea în Paris, precesă de o precuvîntare în care dicea că el ar fi găsit-o într'o mănăstire veche din țără.

D. V. Alexandri în 1863, printr'o scrisóre publicată în *Revista Română*, susține că poema a fost compusă în limba francesă de A. Russo și tradusă pe românesce de N. Bălcescu, și că are la d-sa manuscriptul original. Acéstă taină literară se vede

că s'a împărtășit numai d-lui Alexandri, pentru că toți cei-l'alți amici ai lui Bălcescu recunosc pe acesta de autor al *Cântării României*. Ori-cum ar fi, gloria nemuritorului istoric al lui Mihaiu Vitézul nu scade din acésta încuscire, ci din contra, cum dice d. Odobescu, «frumósa *Cântare a României* devine «pentru noi o scumpă și prețioasă reliquiă în care «se unesc amintirile a doi tineri Români cu inime «înalte și cu talente puternice, perduți amândoi pré «de timpuriu de patria lor, pe care ei, în exil și «suferințe, au cântat-o, au strălucit-o, și a cării «Unire ei așa de mult au dorit-o și au plămădit-o «prin lucrările lor.»

IV

Este timpul d'a conchide.

In omenire sînt *caractere egoiste* și caractere *simpatice*. In primele nu se găsesce *unitatea*. Cugetările lor remân în o stare pluitóre de nedeterminare, acțiunile lor atárnă de azardul influențelor; îi distingî și îi cunoscî numai după masca fizică, iar nu după manifestațiunile morale; ei sînt *individe*, nu persóne. Caracterul simpatic are o altă structură. Aci nu mai sînt lupte între pornirile impetuóse ale inimei și între dictările inteligenței; nici esitațiune, nici oscilare în determinațiuni; aci individul atinge cel mai mare grad de unitate; viața sa are un ideal, un scop tot-d'a-una acelaș. Ei bine, Bălcescu era un caracter simpatic. Inspirat de o credință seriósă, dotat cu un geniú superior, el avu o singură pasiune domi-

nantă, în giurul căreia s'aă coordinat tóte cele-alte : amorul pentru țără și fericirea ei.

Atâtea suferințe, atâtea ispitiri ale vremurilor grele, nu aă putut învinge energia sufletului seă, nici stinge înfocatul seă entusiasm.

Născut într'un véc când națiunea sa sta turtită sub despotism și nici exista pe lume ca stat politic și neatárnat, el se luptă pentru regenerarea ei. Era nevoiă de revoluțiune; dar nimeni n'a atins cestiunile sociale, reformele de întrodus, cu atata curagiū, cu atata pătrundere, cu atata vioiciune! Nimeni ca el n'a semănat idei, și idei sănătoșe, regenerátore pentru viața nóstră politică și socială! El a căutat să deștepte consciința națională și să aprindă flacăra patriotismulū în sufletele amărite și amortite! Ca militar, ca politic, ca bărbat de sciință, ca revoluționar în țără și în străinătate, nu alucrat decât pentru mântuirea patriei, pe care o iubia până la nebuniă!

El a concentrat în sine tóte aspirațiunile némului român! Unitatea națională, neatárnarea națională, écă ideile mântuitoșe — dicea el — ce trebuesc să stea săpate în inimele generațiunilor fiitóre.

Cu o vocațiune extraordinară pentru istoriă, fără studie însă de ajuns, fără cunoscință de limbă, numai prin o răbdare, prin o voință de fer, el consultă mai tóte scrierile străine privitóre la istoria națională

și pe când un Bolintinenu creà palate de cristaluri în versurile sale, genialul Bălcescu rescoldia arhivele Statului, bătea la ușa mănăstirilor, străbătea văile pentru a culege inscripțiuni și tradițiuni, colinda Europa occidentală întrebând cu un entusiasm febril arhivele și bibliotecile străine despre tot ce puteau să-i spună de trecutul némului său!...

Pe când cei-l'alți istorici contimporani ai săi își concentrau atențiunea asupra răsboélor și datelor cronologice, iar alții dedeau sbor liber imaginațiunii, scriind istoria cu condeiul romancierilor în loc de a face cercetări serioase, Bălcescu se afunda în amurgitul timpilor și, lărgind orizontul istoriei, studia condițiunea țăranilor, a poporului, fazele sociale, în documente autentice, singurele surse pentru certitudinea istorică, căci el scia că spiritul și imaginațiunea, în ce privesc istoria, nu pot crea nimica durabil.

Nebun de carte!... studia zile și nopți întregi, fără a gândi la repaos, chiar când teribila hólă, ce-i usca rărunchii, refusa ori-ce ocupațiune intelectuală.

Răpit de timpuriu științei istorice și democrației române, el nu avu fericirea d'a vedé făptuite și a transforma singur în legi positive ideile sale: unirea țărelor plină și întrégă, *împroprietărirea*

țeranilor, secularizarea averilor mănăstirilor închinăte și neînchinăte, egalitatea drepturilor, sufragiul universal, instrucțiunea publică, înarmarea întregii națiuni etc.

Guvernul român în 1859 a decis aducerea osemintelor lui, dară... nefericire pentru România! ele nu s'aū putut găsi, căci în grópa comună, unde se aruncaseră, se depusese peste dınsele în timp de 11 ani miū de cadavre!...

O statuă însă pentru primul *democrat* al României nu s'ar puté înălța?

O edițiune completă a operelor sale nu s'ar puté publica?

Generațiunea *jună* liberală și democrată nu dătesce óre nimic memoriei unui bărbat, pelerinul și apostolul naționalității, care străbătând oficinele preseī, cabinetele diplomaților, făcea cunoscută lumii și monarhilor starea de jale a unei națiuni și reclama drepturile străbune ale României?..

Ar fi să trecem, póte, peste cadrul acestui studiū, dacă am cerceta ce s'a făcut cu opera democratică începută de Bălcescu, ce progrese s'aū adus pe câmpul sciinței istorice, dela el încóce, ce a devenit acea activitate politică, literară, de altă dată...

Ne grăbim dară a conchide.

O generațiune trebuī să iea făclia progresului

generațiunii care móre, pentru a o încredința la rândul seú generațiunii ce-î urmăzá. Alt-fel ea nu răspunde chemării sale. Trăesce în întunec, pașii seí rătăcesc, și din rătăcire 'n rătăcire se prăvălesce în prăpastiă.

Generațiunea albită astă-dí și care a început a perde unul câte unul din membrii seí, ne lasă o prețiosă moștenire, pe care alte popóre nu au dobândit-o decât prin riuri de sânge și mormane de cadavre. Ea ne lasă instituțiunile cele mai democratice, pe cari le póte avé o națiune. Ea a luptat pentru ele; și-au jertfit anii vieței... Remáne generațiunii tinere să scie a se folosi de dinsele, și în același timp să le apere, să le conserve...

Pentru unele națiuni, și mai cu sémă în secolul în care trăim, progresul în politică precede progresul intelectual; el însă n'are o basă solidă; edificiul ridicat pe nisip, supus la vînturile facțiunilor, creat prin combinațiuni politice, dărămat prin alte combinațiuni politice...

El nu dobăndesce o existență durabilă, decât atunci când are de basă progresul intelectual...

O națiune póte avé imense bogății; pămînt roditor și bine populat; posițiune avantagiósă pentru comerciul; porturi, canaluri, rețele de drumuri de fer în tóte punctele; bărbați de Stat eminenti, regi sau împérați

marî, magistrați capabili, legislatori însemnați, patrioți curajoși și desinteresați, armate organizate, viteze cum n'aũ fost altele... tóte acestea însă nu-I vor puté servi la nimic, pe cât timp poporul va rămâne în *ignorantă*...

Guvernul și legiuitorii se vor sili în zadar, ca prin legi să modifice opiniunile, să regenereze națiunea... Ei nefiind decât servitorii poporului, reușese numai atunci când reformele ce întroduc sînt înțelese și reclamate de dînsul; altfel, reacțiunea nu întârziã a veni la suprafață, și totul se surpã.

Machina guvernamentalã póte avé orî-câte miî de róte și rotițe, administrațiunea publicã și financiarã în perfecțiune; poporul însă — printr'o aplecare neghióbã a naturei umane — în loc d'a păstra calitãțile cetățenului și a-și exercita suveranitatea, se va cufunda și mai mult într'o órbã supunere cãtrã autoritate, și acésta, lucrând fãrã control, va fi expusã și mai mult a rãtãci...

Presã quotidianã, advocați și ómenî de legi, învãțați și medici, pot fi în orî-cãt de mare numér; darã dacã ei nu se vor sili, fie-care în resortul lor, unii a explica drepturile cetățenului, instituțiunile politice, alții procedura tribunalelor, alții igiena popularã, alții sã distrugã superstițiunea prin rës-pãndirea sciințelor fisice, prin cabinete de lecturã,

prin cărți de știință, prin conferințe publice... poporul va rămâne tot așa de nepăsător, tot așa de somnoros, tot în aceeași miserie.

Écă dară direcțiunea ce trebuie să ia activitatea noiei generațiuni : luminaarea poporului; dară în același timp scrutarea cu un ochi sever a politiceii capilor, acel spirit democratic care nu lasă pe clasele guvernante a rătăci în pașii lor și care constituă adevăratul progres al unei națiuni...

Democrația pretutindeni, dară mai ales în țera noastră, unde abia s'ați aruncat primele'i fundamente și dușmani-i sint mulți, are nevoie, pentru a prinde rădăcină și rodi, de apărători luminați, sinceri, curagioși și devotați, cari știind să combine libertatea cu stabilitatea, combat empirismul ignorant al guvernanților și lasă liber de ori-ce pedică mersul natural al poporului.

Acésta a fost și calea marelui istoric, marelui bărbat de Stat, marelui patriot român Nicolae Bălcescu, și fie ca generațiunea de ađi să'l înțelégă și să urmeze drumul croit de dînsul !...

Estract din Columna lui Traian, No. 5 (2)
anul 1876.